

7 ΗΜΕΡΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

26 Απριλίου 2024, Τεύχος 501

500+1 Τεύχη 7 Ημέρες Οικονομία

Αγαπητοί αναγνώστες,

Το 7 Ημέρες Οικονομία (7ΗΟ) συμπλήρωσε τα 500 τεύχη του. Εορτάζουμε σήμερα μια συνεπή πορεία συμβολής στην κατανόηση των τάσεων και των προοπτικών της ελληνικής οικονομίας. Το 7ΗΟ δημιουργήθηκε ως μία εβδομαδιαία επισκόπηση γραμμένη στα ελληνικά, η οποία αναλύει και σχολιάζει ζητήματα της επικαιρότητας, με τρόπο επιστημονικά έγκυρο αλλά σε γλώσσα προσιτή και σε μη ειδικούς. Ξεκίνησε στον πυθμένα της μεγάλης ύφεσης και κάλυψε την έντονη ανάγκη για εξήγηση των όσων δραματικών γεγονότων συνέβαιναν τότε ως απόρροια της επώδυνης προσαρμογής της ελληνικής οικονομίας. Στη υπερδεκαετή της διαδρομή, η έκδοση στόχευσε, και πιστεύουμε κατάφερε, να προσφέρει μια θεωρητική και εμπειρική ανάλυση επιπλέον αυτής που αποτελεί αντικείμενο του Τύπου. Μέσα από την πλημμυρίδα των γεγονότων, αναδείκνυε αυτά που είχαν ιδιαίτερα σημαντικές συνέπειες για την πορεία της οικονομίας και εμβάθυνε στις αιτιώδεις σχέσεις πίσω από αυτά. Με τη βασική συνεισφορά του Στέλιου Γώγου, αλλά και με κείμενα άξιων συνεργατών, αρχικά του Θεόδωρου Σταματίου που ξεκίνησε την εν λόγω έκδοση το 2012, και πιο πρόσφατα του Θεόδωρου Ράπανου και του Κώστα Πέππα, το 7ΗΟ σταθερά στοχεύει να προσεγγίζει την εβδομαδιαία οικονομική επικαιρότητα με μία ματιά ψύχραιμη, αντικειμενική και διεισδυτική. Στα επιλεγμένα παλαιότερα τεύχη που συνοδεύουν αυτή την επετειακή αποστολή, θα βρείτε ορισμένες από τις περιστάσεις που το 7ΗΟ υπήρξε επιδραστικό και εύστοχο στις αναλύσεις του και τις προβλέψεις του. Γι' αυτούς τους λόγους η έκδοση έγινε δημοφιλής, απέκτησε κοινό που την παρακολουθεί τακτικά και αναπαράγεται συχνά στα ΜΜΕ.

10 χρόνια μετά, κι ενώ η οικονομία έχει εξέλθει της επιτήρησης και η Μεγάλη Ύφεση τερματίστηκε, η βιώσιμη ανάπτυξη με όχημα τις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις πρέπει να παραμείνει η κυριότερη προτεραιότητα στην προσπάθεια της χώρας να ανακτήσει τις απώλειες της προηγούμενης περιόδου και να επιτύχει οικονομική σύγκλιση. Οι έως τώρα επιτυχίες σημαντικές: επιστροφή σε ανάπτυξη και πρωτογενή δημοσιονομικά πλεονάσματα, ανάκτηση της επενδυτικής βαθμίδας, μεταρρύθμιση του τραπεζικού τομέα. Ωστόσο, η σημερινή αβεβαιότητα του διεθνούς περιβάλλοντος αλλά και οι μακροχρόνιες προκλήσεις που αντιμετωπίζει και θα συνεχίζει να αντιμετωπίζει η ελληνική οικονομία τα επόμενα χρόνια, με βασικότερη όλων το δημογραφικό, καθιστούν την ανάγκη για έγκυρη οικονομική ανάλυση σημαντικότερη από ποτέ. Σας ευχαριστούμε για το ενδιαφέρον σας αυτά τα 10 έτη και δεσμευόμαστε να συνεχίσουμε και τα επόμενα έτη με την ίδια προσήλωση.

Με εκτίμηση,

Τάσος Αναστασάτος, Επικεφαλής Οικονομολόγος του Ομίλου

Επιλεγμένα Τεύχη του Δελτίου 7 Ημέρες Οικονομία

- **Πολιτική σταθερότητα και κρίσιμη μάζα μεταρρυθμίσεων «κλειδιά» για το νέο αναπτυξιακό πρότυπο για το 2021** (Θεόδωρος Σταματίου και Μαρία Πρανδέκα, τεύχος 76, 21/5/2014).

Η εφαρμογή μιας κρίσιμης μάζας μεταρρυθμίσεων μπορεί να οδηγήσει στην επιστροφή σε ένα βιώσιμο μονοπάτι ανάπτυξης, προϋποθέτει όμως προσήλωση στη μεταρρυθμιστική προσπάθεια και την πολιτική σταθερότητα.

https://www.eurobank.gr/Uploads/Reports/7HMERES_OIKONOMIA_21052014new.pdf

- **Αυξημένη παραγωγικότητα μέσω μεταβολής της δομής των συνολικών επενδύσεων πάγιου κεφαλαίου** (Θεόδωρος Σταματίου, Στέλιος Γώγος και Μαρία Πρανδέκα, τεύχος 85, 25/7/2014).

Η αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας δεν συνδέεται μόνο με την ενίσχυση των επενδύσεων αλλά και με την αλλαγή της σύνθεσής τους προς κεφαλαιουχικά αγαθά υψηλής τεχνολογίας-παραγωγικότητας.

https://www.eurobank.gr/Uploads/Reports/7HMERES_OIKONOMIA_25072014v.pdf

- **Το επενδυτικό κενό της ελληνικής οικονομίας οδηγεί σε πτώση του φυσικού κεφαλαίου και μακροπρόθεσμα σε μείωση του δυνητικού ΑΕΠ** (Στέλιος Γώγος, τεύχος 214, 21/7/2017).

Η μεγάλη μείωση των επενδύσεων κατά τη διάρκεια της κρίσης χρέους οδήγησε στη συρρίκνωση του φυσικού κεφαλαίου και των παραγωγικών δυνατοτήτων της ελληνικής οικονομίας.

<https://www.eurobank.gr/-/media/eurobank/omilos/oikonomikes-analuseis/diethni-oikonomia-kai-agores/7-days-economy/7-imeres-oikonomia-21-07-17.pdf>

- **Η πορεία σύγκλισης σε όρους πραγματικού μέσου κατά κεφαλήν ΑΕΠ με το αντίστοιχο μέγεθος της ΕΕ προϋποθέτει την επίτευξη υψηλών ρυθμών μεγέθυνσης για τουλάχιστον 10 με 15 χρόνια** (Στέλιος Γώγος, τεύχος 260, 24/10/2018).

Η μεγάλη ύφεση και η παρατεταμένη στασιμότητα είχαν ως αποτέλεσμα την απόκλιση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Ελλάδας σε σύγκριση με τον μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ). Η ελληνική οικονομία θα πρέπει να υπεραποδίδει έναντι του μέσου όρου της ΕΕ για πολλά χρόνια έτσι ώστε να μειώσει την απόσταση που τη χωρίζει σε όρους κατά κεφαλήν ΑΕΠ.

<https://www.eurobank.gr/-/media/eurobank/omilos/oikonomikes-analuseis/diethni-oikonomia-kai-agores/7-days-economy/2018/7-imeres-oikonomia-24-08-18.pdf>

- **Ισχυρές οι γραμμές άμυνας των ελληνικών τραπεζών έναντι πιθανών εξωγενών αναταράξεων** (Θεόδωρος Ράπανος, τεύχος 456, 24/3/2023).

Η κατάρρευση τριών αμερικανικών τραπεζών και η διάσωση της ιστορικής Credit Suisse μέσω της εξαγοράς της ήγειραν έντονη ανησυχία για μετάδοση της κρίσης στην υπόλοιπη Ευρώπη, με αρνητικό αντίκτυπο για το ελληνικό τραπεζικό σύστημα. Αναλύονται οι λόγοι για τους οποίους οι ελληνικές τράπεζες είναι στην καλύτερη θέση των τελευταίων πολλών ετών να αποσοβήσουν τις όποιες διαταραχές, προστατεύοντας τους καταθέτες και διασφαλίζοντας τη συστημική ευστάθεια.

<https://www.eurobank.gr/-/media/eurobank/omilos/oikonomikes-analuseis/elliniki-oikonomia/7-imeres-oikonomia/2023/7-imeres-oikonomia-24-03-23.pdf>

- **Η βιωσιμότητα της ανάπτυξης συνδέεται με την ενίσχυση της εθνικής αποταμίευσης** (Στέλιος Γώγος, τεύχος 482, 10/11/2023).

Βραχυχρόνια το έλλειμμα του εξωτερικού ισοζυγίου που δημιουργείται από την αγορά κεφαλαιουχικών αγαθών χωρίς να μειώνεται η εθνική αποταμίευση, έχει οφέλη. Μεσομακροπρόθεσμα ωστόσο η βιωσιμότητα της μεγέθυνσης συνδέεται με την ενίσχυση της εθνικής αποταμίευσης έτσι ώστε το έλλειμμα του εξωτερικού ισοζυγίου σταδιακά να συρρικνωθεί και να μειωθεί η εξάρτηση της οικονομίας από τον εξωτερικό δανεισμό.

<https://www.eurobank.gr/-/media/eurobank/omilos/oikonomikes-analuseis/elliniki-oikonomia/7-imeres-oikonomia/2023/7-imeres-oikonomia-10-11-23.pdf>

- **Διαχρονική ανάλυση των επιδόσεων των Ελλήνων μαθητών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στην αξιολόγηση PISA** (Κωνσταντίνος Πέππας, τεύχος 494, 22/2/2024).

Η περιορισμένη αποτελεσματικότητα του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος αντικατοπτρίζεται στις επιδόσεις των Ελλήνων μαθητών στα γνωστικά αντικείμενα (Μαθηματικά, Φυσικές Επιστήμες, Κατανόηση Κειμένου) της αξιολόγησης PISA, οι οποίες διαχρονικά υπολείπονται αυτές του μέσου όρου των χωρών του Ο.Ο.Σ.Α. Παράλληλα, αυξάνεται με τον χρόνο το ποσοστό των Ελλήνων μαθητών με χαμηλές επιδόσεις και μειώνεται το ποσοστό αυτών με εξαιρετικές επιδόσεις.

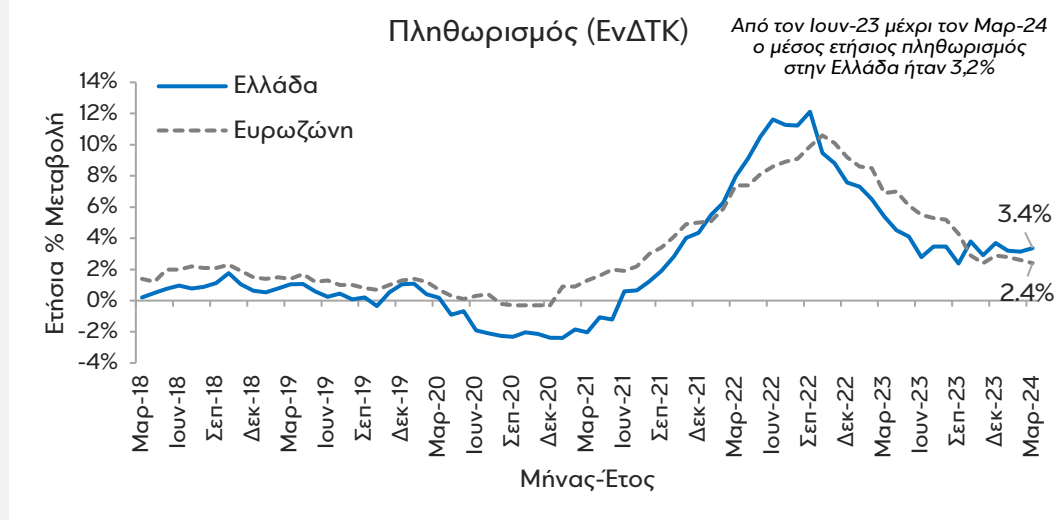
<https://www.eurobank.gr/-/media/eurobank/omilos/oikonomikes-analuseis/elliniki-oikonomia/7-imeres-oikonomia/2024/7-imeres-oikonomia-22-02-24.pdf>

Παρέμεινε άνω του στόχου του 2% ο πληθωρισμός το α' τρίμηνο 2024 – Δημοσιονομική υπεραπόδοση το 2023

26 Απριλίου 2024

Ο ετήσιος πληθωρισμός στην Ελλάδα βάσει του Εναρμονισμένου Δείκτη Τιμών Καταναλωτή (ΕνΔΤΚ) διαμορφώθηκε στο 3,4% τον Μαρ-24, αυξημένος έναντι του Φεβ-24 κατά 0,3 ποσοστιαίες μονάδες και μειωμένος έναντι του Μαρ-23 κατά 2,0 ποσοστιαίες μονάδες. Από τις 12 ομάδες αγαθών και υπηρεσιών που απαρτίζουν τον ΕνΔΤΚ, τα ξενοδοχεία-καφέ-εστιατόρια είχαν την υψηλότερη συνεισφορά στον πληθωρισμό του Μαρ-24 (αύξηση του σχετικού υποδείκτη κατά 6,1% και συνεισφορά 1,2 ποσοστιαίων μονάδων στον γενικό πληθωρισμό) και ακολούθησαν: διατροφή και μη αλκοολούχα ποτά (5,5%, 1,1 ποσοστιαίες μονάδες), ένδυση και υπόδηση (5,7%, 0,3 ποσοστιαίες μονάδες), υγεία (4,4%, 0,2 ποσοστιαίες μονάδες), αναψυχή-πολιτιστικές δραστηριότητες (3,5%, 0,2 ποσοστιαίες μονάδες), μεταφορές (1,5%, 0,2 ποσοστιαίες μονάδες), εκπαίδευση (3,5%, 0,1 ποσοστιαίες μονάδες), αλκοολούχα ποτά και καπνός (1,2%, 0,1 ποσοστιαίες μονάδες), άλλα αγαθά και υπηρεσίες (0,8%, 0,0 ποσοστιαίες μονάδες), στέγαση, νερό, ηλεκτρικό, αέριο και άλλα καύσιμα (0,2%, 0,0 ποσοστιαίες μονάδες), διαρκή αγαθά-είδη νοικοκυριού και υπηρεσίες (0,1%, 0,0 ποσοστιαίες μονάδες) και επικοινωνίες (-1,9%, -0,1 ποσοστιαίες μονάδες). Τα εν λόγω αποτελέσματα αντανακλούν τη διάχυση των πληθωριστικών πιέσεων σε κατηγορίες υπηρεσιών, στα τρόφιμα και σε μη ενεργειακά βιομηχανικά αγαθά.

Σχήμα 1: Ελλάδα και Ευρωζώνη – Πληθωρισμός Βάσει του Εναρμονισμένου Δείκτη Τιμών Καταναλωτή

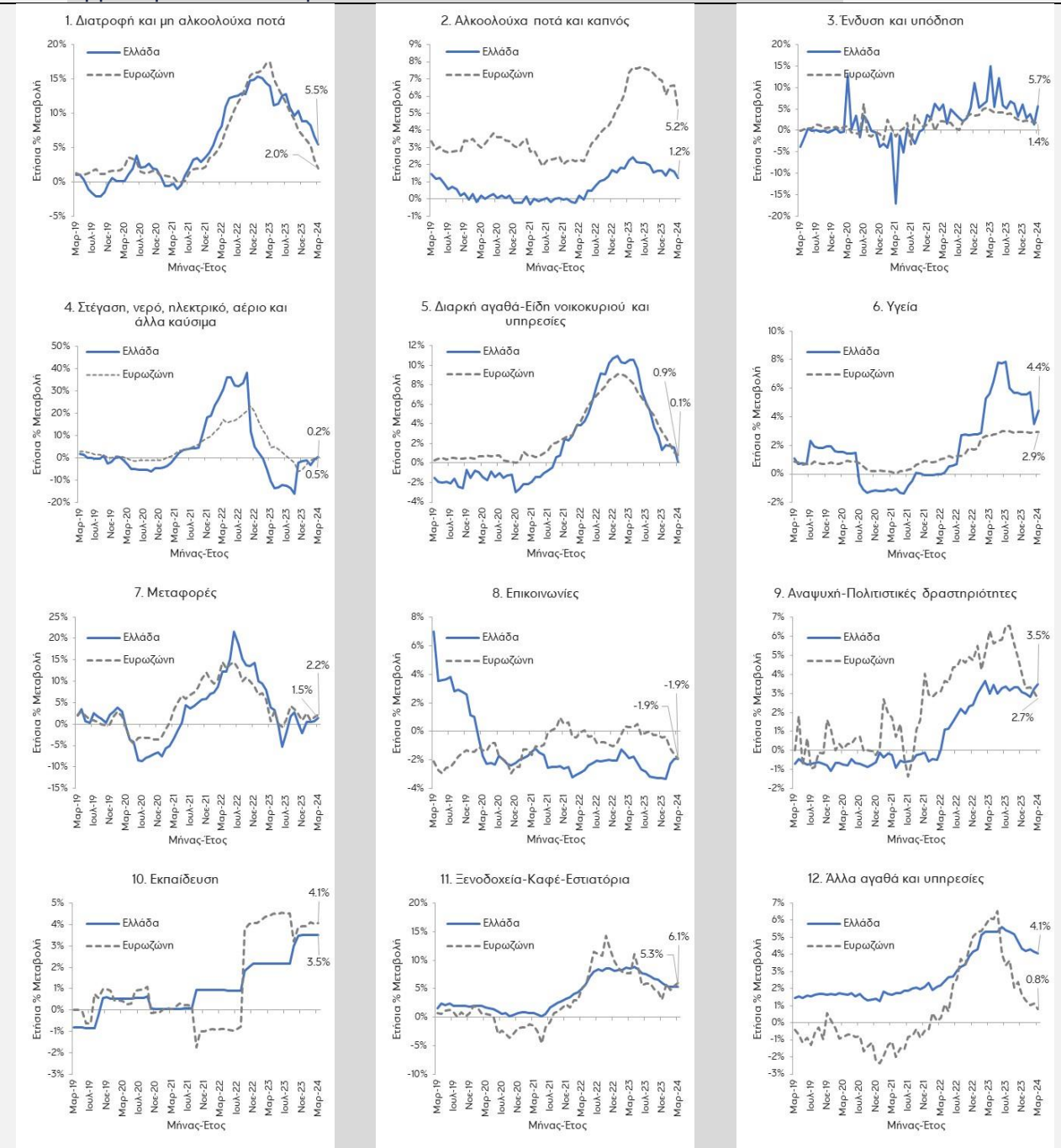

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Eurostat, Eurobank Research.

Στο Σχήμα 1 παρουσιάζεται η εξέλιξη του πληθωρισμού στην Ελλάδα και την Ευρωζώνη από τον Μαρ-18 μέχρι τον Μαρ-24. Είναι εμφανές ότι από τον Ιουν-23 η πορεία αποκλιμάκωσης του πληθωρισμού στην Ελλάδα έχει σταματήσει, με την τιμή του να κυμαίνεται γύρω από έναν μέσο όρο της τάξης του 3,2%, δηλαδή αρκετά πάνω από τον στόχο του 2,0% της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ). Επιπρόσθετα, από τον Νοε-23 ο ρυθμός αύξησης του ΕνΔΤΚ στην Ελλάδα είναι υψηλότερος από τον αντίστοιχο στην Ευρωζώνη, αντανακλώντας σε έναν βαθμό αποτελέσματα βάσης αλλά και την υψηλότερη αύξηση της ζήτησης στην ελληνική οικονομία έναντι της Ευρωζώνης. Σύμφωνα με την πρόσφατη έκθεση του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ) για τις προοπτικές της παγκόσμιας

οικονομίας, προβλέπεται μέσος ετήσιος πληθωρισμός στην Ελλάδα της τάξης του 2,7%, 2,1% και 1,9% για τα έτη 2024, 2025 και 2026 αντίστοιχα, ενώ για την Ευρωζώνη εκτιμάται μέσος ετήσιος πληθωρισμός της τάξης του 2,4% το 2024, 2,1% το 2025 και 1,9% το 2026. Ως εκ τούτου, το ΔΝΤ εκτιμά ότι ο πληθωρισμός στην Ελλάδα θα επιβραδυνθεί τους επόμενους μήνες. Η επόμενη παρατήρηση για τον πληθωρισμό στην Ελλάδα, ήτοι του Απρ-24, αναμένεται να δημοσιευτεί από την Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ) στις 14/5/2024.

Σχήμα 2: Ελλάδα και Ευρωζώνη – Πληθωρισμός στις 12 Συγκεντρωτικές Ομάδες Αγαθών και Υπηρεσιών του Εναρμονισμένου Δείκτη Τιμών Καταναλωτή (ΕνΔΤΚ)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Eurostat, Eurobank Research.

Λαμβάνοντας υπόψιν τον αποπληθωρισμό των μηνών της πανδημίας και τις πληθωριστικές πιέσεις που ακολούθησαν, η σωρευτική αύξηση του ΕνΔΤΚ στην Ελλάδα τον Μαρ-24 σε σύγκριση με τον Μαρ-19 ανέρχεται στο 15,5% (20,1% στην Ευρωζώνη). Σύμφωνα με τους μη χρηματοοικονομικούς λογαριασμούς θεσμικών φορέων, το διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών το 8^ο τρίμηνο 2023 ήταν ενισχυμένο κατά 16,7% σε σχέση με το 8^ο τρίμηνο 2019. Όπως παρουσιάζεται στα Σχήματα 2.1 έως 2.12 και στον Πίνακα 1, η υψηλότερη σωρευτική αύξηση του επιπέδου των τιμών καταγράφεται στη διατροφή και μη αλκοολούχα ποτά (30,0%, 30,5% στην Ευρωζώνη) και ακολουθούν: ξενοδοχεία-καφέ-εστιατόρια (23,1%, 19,0% στην Ευρωζώνη), ένδυση και υπόδηση (20,6%, 8,1% στην Ευρωζώνη), άλλα αγαθά και υπηρεσίες (15,8%, 5,1% στην Ευρωζώνη), στέγαση, νερό, ηλεκτρικό, αέριο και άλλα καύσιμα (13,9%, 24,9% στην Ευρωζώνη), μεταφορές (13,9%, 21,1% στην Ευρωζώνη), διαρκή αγαθά-είδη νοικοκυριού και υπηρεσίες (11,1%, 15,8% στην Ευρωζώνη), υγεία (10,8%, 7,8% στην Ευρωζώνη), εκπαίδευση (7,4%, 8,2% στην Ευρωζώνη), αναψυχή-πολιτιστικές δραστηριότητες (5,6%, 14,7% στην Ευρωζώνη), αλκοολούχα ποτά και καπνός (3,7%, 22,3% στην Ευρωζώνη) και επικοινωνίες (-9,4%, -4,5% στην Ευρωζώνη).

Πίνακας 1: Ελλάδα και Ευρωζώνη – Πληθωρισμός Βάσει του Εναρμονισμένου Δείκτη Τιμών Καταναλωτή

	Μάρτιος _{Ελλάδα} , % YoY					%Δ Σωρευτική	
	20	21	22	23	24	Σ _{Ελλάδα}	Σ _{Ευρωζώνη}
Γενικός Δείκτης	0,2	-2,0	8,0	5,4	3,4	15,5	20,1
1. Διατροφή και μη αλκοολούχα ποτά	0,1	-0,2	8,2	14,0	5,5	30,0	30,5
2. Αλκοολούχα ποτά και καπνός	0,2	-0,3	0,2	2,3	1,2	3,7	22,3
3. Ένδυση και υπόδηση	12,9	-17,0	6,1	14,9	5,7	20,6	8,1
4. Στέγαση, νερό, ηλεκτρικό, αέριο και άλλα καύσιμα	-3,0	0,1	30,6	-10,4	0,2	13,9	24,9
5. Διαρκή αγαθά-είδη νοικοκυριού και υπηρεσίες	-1,5	-2,0	3,9	10,5	0,1	11,1	15,8
6. Υγεία	1,6	-1,1	0,0	5,6	4,4	10,8	7,8
7. Μεταφορές	-0,7	-3,1	12,2	3,9	1,5	13,9	21,1
8. Επικοινωνίες	-1,7	-1,5	-2,9	-1,9	-1,9	-9,4	-4,5
9. Αναψυχή-Πολιτιστικές δραστηριότητες	-0,7	-0,2	0,1	3,0	3,5	5,6	14,7
10. Εκπαίδευση	0,5	0,0	0,9	2,2	3,5	7,4	8,2
11. Ξενοδοχεία-Καφέ-Εστιατόρια	1,7	0,7	5,1	8,6	5,3	23,1	19,0
12. Άλλα αγαθά και υπηρεσίες	1,7	1,7	2,2	5,3	4,1	15,8	5,1

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Eurobank Research.

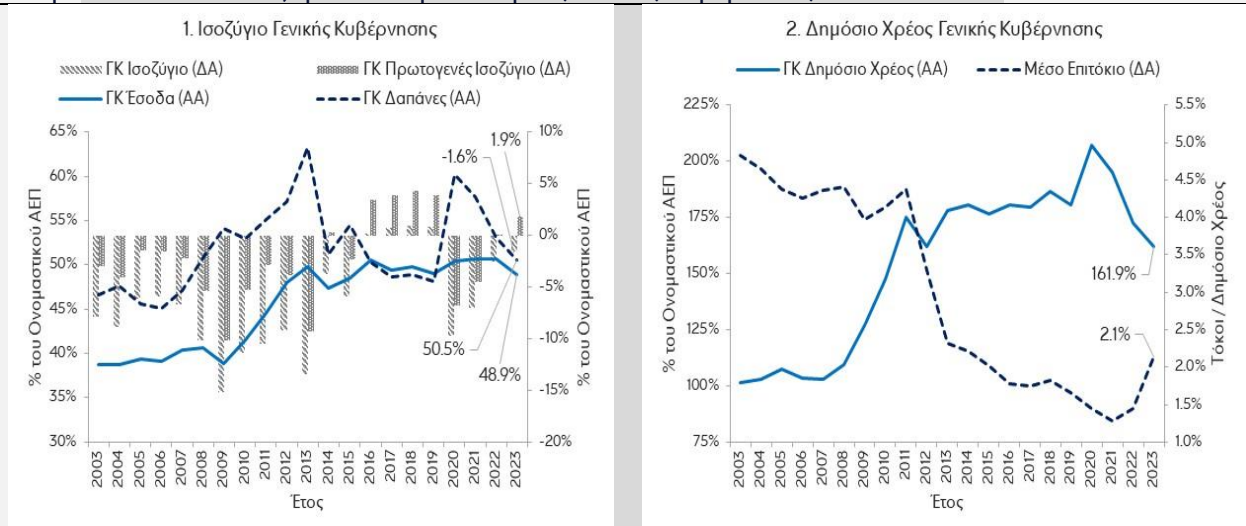
Αύξηση του πρωτογενούς πλεονάσματος στο 1,9% του ΑΕΠ και μείωση του δημόσιου χρέους στο 161,9% του ΑΕΠ το 2023

Σύμφωνα με την ανακοίνωση της ΕΛΣΤΑΤ για τα δημοσιονομικά στοιχεία της περιόδου 2020-2023 (1^η κοινοποίηση), τα έσοδα της γενικής κυβέρνησης το 2023 ανήλθαν στο 48,9% του ΑΕΠ (€107,8 δισεκ.), από 50,6% το 2022 (€104,6 δισεκ.), ενώ οι δαπάνες διαμορφώθηκαν στο 50,5% του ΑΕΠ (€111,3 δισεκ.), από 53,1% (€109,8 δισεκ.). Τούτων δοθέντων, το έλλειμμα του ισοζυγίου της γενικής κυβέρνησης συρρικνώθηκε στο 1,6% του ΑΕΠ (€3,5 δισεκ.), από 2,5% (€5,1 δισεκ.) το 2022.

Οι τόκοι της γενικής κυβέρνησης αυξήθηκαν στο 3,5% του ΑΕΠ (€7,6 δισεκ.), από 2,5% το 2022 (€5,2 δισεκ.). Ως εκ τούτου, το πρωτογενές ισοζύγιο της γενικής κυβέρνησης, δηλαδή η διαφορά ανάμεσα στα έσοδα και τις δαπάνες εξαιρουμένων των τόκων, ανήλθε σε πλεόνασμα 1,9% του ΑΕΠ (€4,1 δισεκ.), από 0,0% (€0,0 δισεκ.) το 2022 (βλέπε Σχήμα 3.1).

Η αύξηση του πρωτογενούς πλεονάσματος της γενικής κυβέρνησης και ο ισχυρός ρυθμός μεγέθυνσης του ονομαστικού ΑΕΠ (6,6%) οδήγησαν στην περαιτέρω αποκλιμάκωση του δημόσιου χρέους στο 161,9% του ΑΕΠ το 2023 (€356,7 δισεκ., βλέπε Σχήμα 3.2), από 172,7% το 2022 (€356,8 δισεκ.). Το 71,4% του δημόσιου χρέους αποτελείται από μακροπρόθεσμα δάνεια (κεφάλαια από τα 3 προγράμματα οικονομικής προσαρμογής), το 22,6% από μακροπρόθεσμα χρεόγραφα, το 3,2% από βραχυπρόθεσμα χρεόγραφα, το 2,0% από διαθέσιμα και καταθέσεις και το 0,8% από βραχυπρόθεσμα δάνεια. Η τρέχουσα ευνοϊκή διάρθρωση του δημόσιου χρέους της γενικής κυβέρνησης δεν θα πρέπει να αποτελεί παράγοντα εφησυχασμού. Τουναντίον, η ελληνική οικονομία θα πρέπει να εδραιώσει ένα προφίλ δέσμευσής της στη μεσομακροπρόθεσμη δημοσιονομική σταθερότητα και την αποτελεσματική εφαρμογή των αναγκαίων μεταρρυθμίσεων. Με αυτόν τον τρόπο οι επιχειρήσεις διαμορφώνουν προσδοκίες περί αποφυγής μελλοντικών αρνητικών εκπλήξεων στο πεδίο της δημοσιονομικής πολιτικής, επενδύουν καθότι η αβεβαιότητα των προσδοκώμενων αποδόσεων του κεφαλαίου τους μειώνεται, η οικονομία αναπτύσσεται και ο λόγος του δημόσιου χρέους προς το ΑΕΠ αποκλιμακώνεται.

Σχήμα 3: Ελλάδα – Ισοζύγιο και Δημόσιο Χρέος Γενικής Κυβέρνησης

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Eurobank Research.

Σημείωση: ως ΑΑ ορίζουμε τον αριστερό κάθετο άξονα και ως ΔΑ τον αντίστοιχο δεξιό.

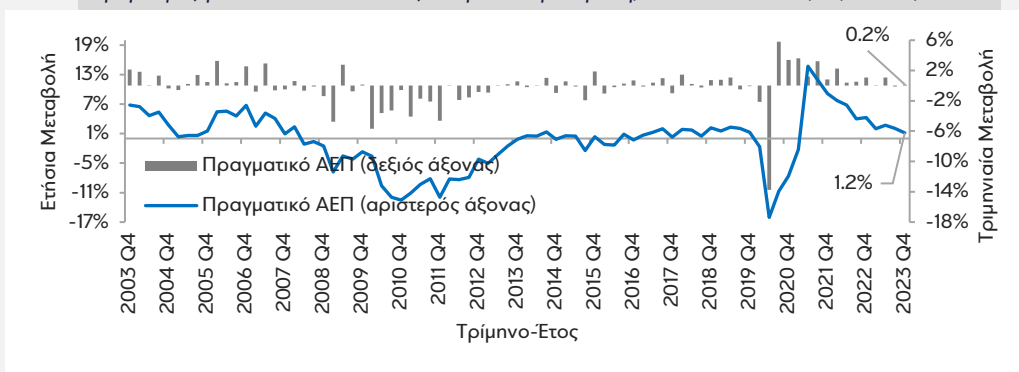
Στυλιανός Γ. Γώγος
 Ερευνητής Οικονομολόγος, PhD
sgogos@eurobank.gr

Πίνακας Α1: Βασικά Μακροοικονομικά Μεγέθη της Ελληνικής Οικονομίας

Πραγματικό Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (εποχικά διορθωμένα στοιχεία)

Το 4^ο τρίμηνο 2023 η ετήσια μεταβολή του πραγματικού ΑΕΠ ήταν +1,2% YoY (+2,1% YoY το Q3 2023 και +4,3% YoY το Q4 2022) και η αντίστοιχη τριμηνιαία μεταβολή ήταν +0,2% QoQ (-0,1% QoQ το Q3 2023 και +1,1% QoQ το Q4 2022)

Προβλέψεις για το σύνολο του έτους – Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Νοε-2023: 2024 2,3%, 2025 2,2%

ΑΕΠ (% YoY, % QoQ)

Περίοδος: Q4 2003–Q4 2023

Στοιχεία: τριμηνιαία

Μέσος Όρος: -0,3%

Διάμεσος: +0,6%

Μέγιστο: +14,7% (Q2 2021)

Ελάχιστο: -16,0% (Q2 2020)

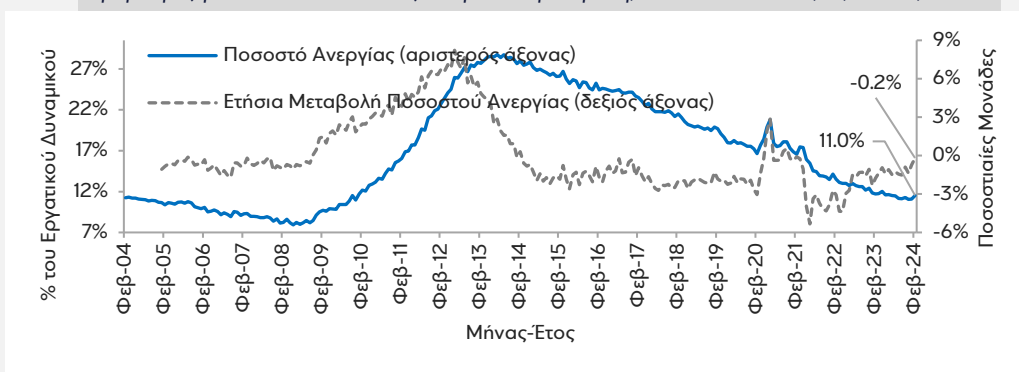
Δημοσίευση: 7/3/2024 (προσωρινά στοιχεία)

Επόμενη: 7/6/2024

Ποσοστό Ανεργίας (εποχικά διορθωμένα στοιχεία)

Τον Φεβρουάριο 2024 το ποσοστό ανεργίας διαμορφώθηκε στο 11,0% (10,6% τον Ιανουάριο 2024 και 11,2% τον Φεβρουάριο 2023) και το αντίστοιχο μέσο ετήσιο μέγεθος (μέσος όρος 12 μηνών) ήταν στο 10,9% (11,0% τον Ιανουάριο 2024 και 12,1% τον Φεβρουάριο 2023)

Προβλέψεις για το σύνολο του έτους – Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Νοε-2023: 2024 10,7%, 2025 9,9%

Ποσοστό Ανεργίας (%)

Περίοδος: 2/2004-2/2024

Στοιχεία: μηνιαία

Μέσος Όρος: 17,2%

Διάμεσος: 17,2%

Μέγιστο: 28,3% (7/2013)

Ελάχιστο: 7,4% (5/2008)

ΑΑ = αριστερός άξονας

ΔΑ = δεξιός άξονας

ΠΜ = ποσοστ. μοναδ.

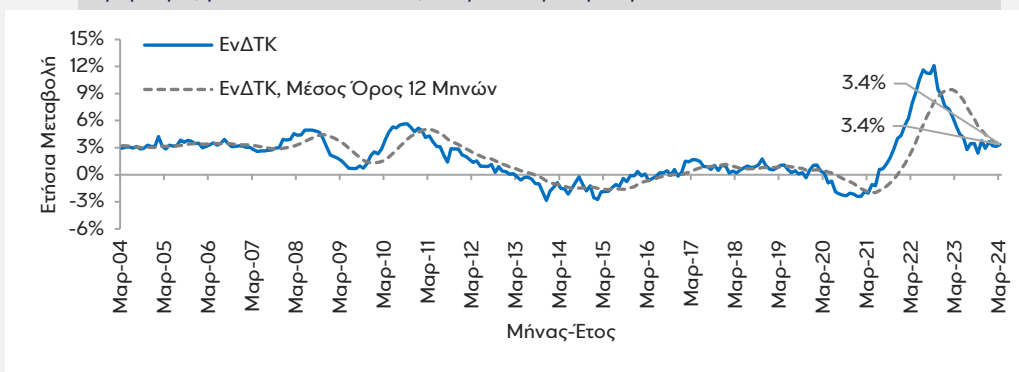
Δημοσίευση: 1/4/2024

Επομ. δημ.: 2/5/2024

Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή

Τον Μάρτιο 2024 η ετήσια μεταβολή του ΕνΔΤΚ ήταν +3,4% YoY (+3,1% YoY τον Φεβρουάριο 2024 και +5,4% YoY τον Μάρτιο 2023) και η αντίστοιχη μέση ετήσια μεταβολή (μέσος όρος 12 μηνών) ήταν 3,4% YoY (3,6% YoY τον Φεβρουάριο 2024 και 9,2% YoY τον Μάρτιο 2023)

Προβλέψεις για το σύνολο του έτους – Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Νοε-2023: 2024 2,8%, 2025 2,1%

ΕνΔΤΚ (% YoY)

Περίοδος: 3/2004-3/2024

Στοιχεία: μηνιαία

Μέσος Όρος: +2,0%

Διάμεσος: +1,6%

Μέγιστο: +12,1% (9/2022)

Ελάχιστο: -2,9% (11/2013)

Δημοσίευση: 10/4/2024

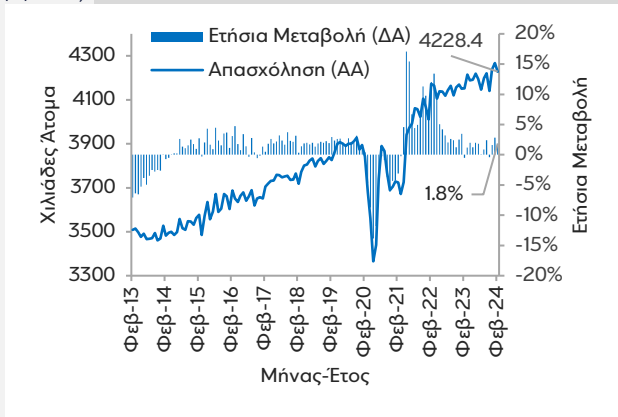
Επομ. δημ.: 14/5/2024

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ), Ευρωπαϊκή Επιτροπή (European Commission), Eurobank Research.

Πίνακας Α2: Δείκτες Οικονομικής Δραστηριότητας και Συγκυρίας της Ελληνικής Οικονομίας

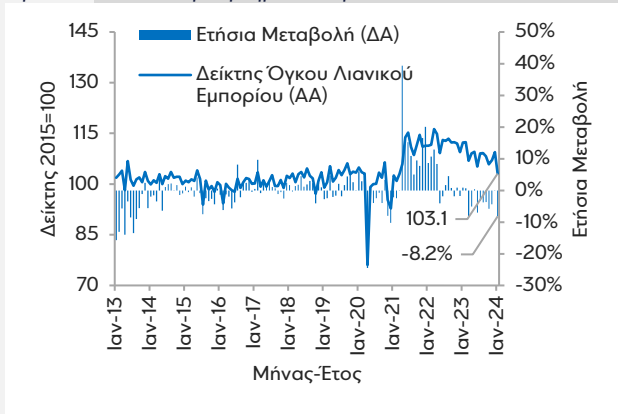
Απασχόληση (σύνολο οικονομίας): +1,8% YoY τον Φεβ-24 από +2,8% YoY τον Ιαν-24, +1,5% YoY την περίοδο Μαρ-23 – Φεβ-24 (12Μ) από +4,2% YoY την περίοδο Μαρ-22 – Φεβ-23 (επόμενη δημοσίευση: 2/5/2024)

Δείκτης Οικονομικού Κλίματος: 108,4 ΜΔ τον Μαρ-24, +3,5 ΜΔ MoM και +1,9 ΜΔ YoY τον Μαρ-24 από -2,4 ΜΔ MoM και -2,5 ΜΔ YoY τον Φεβ-24 (επόμενη δημοσίευση: 29/4/2024)

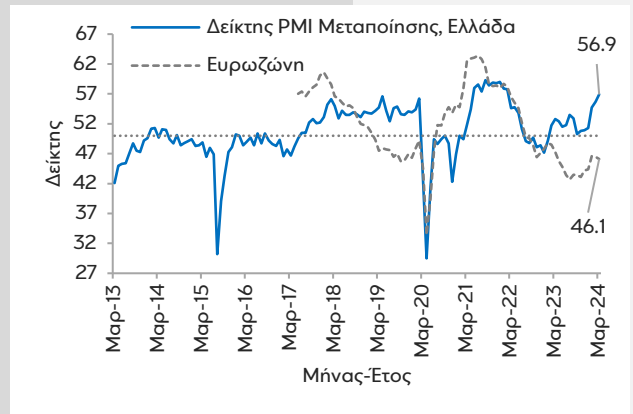
Δείκτης Όγκου Λιανικού Εμπορίου: -5,8% MoM και -8,2% YoY τον Ιαν-24 από +2,2% MoM και 0,0% YoY τον Δεκ-23, -4,1% YoY την περίοδο Φεβ-23 – Ιαν-24 (12Μ) από +2,4% YoY την περίοδο Φεβ-22 – Ιαν-23 (επόμενη δημοσίευση: 30/4/2024)

Δείκτης Εμπιστοσύνης Καταναλωτή: -44,7 ΜΔ τον Μαρ-24, +2,5 ΜΔ MoM και -3,6 ΜΔ YoY τον Μαρ-24 από -0,9 ΜΔ MoM και +0,2 ΜΔ YoY τον Φεβ-24 (επόμενη δημοσίευση: 29/4/2024)

Δείκτης Παραγωγής Μεταποίησης: -0,9% MoM και +2,0% YoY τον Φεβ-24 από +0,8% MoM και +5,1% YoY τον Ιαν-24, +3,6% YoY την περίοδο Μαρ-23 – Φεβ-24 (12Μ) από +5,0% YoY την περίοδο Μαρ-22 – Φεβ-23 (επόμενη δημοσίευση: 10/5/2024)

Δείκτης PMI Μεταποίησης: 56,9 ΜΔ τον Μαρ-24, +1,2 ΜΔ MoM και +4,1 ΜΔ YoY τον Μαρ-24 από +1,0 ΜΔ MoM και +4,0 ΜΔ YoY τον Φεβ-24 (επόμενη δημοσίευση: 1/5/2024)

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ), Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (ΙΟΒΕ), S&P Global, Eurobank Research.
 Σημείωση: ως ΜΔ ορίζουμε τις μονάδες δείκτη, ως MoM και YoY τη μηνιαία και την ετήσια μεταβολή αντίστοιχα, και ως AA και ΔΑ τον αριστερό και τον κάθετο άξονα αντίστοιχα.

Πίνακας Α3: Βασικά Μακροοικονομικά - Μικροοικονομικά Μεγέθη της Ελληνικής Οικονομίας

Ενημέρωση: 26/4/2024																
Μεταβλητές	Στοιχ.	Πηγή	Μέτρηση	Εποχ. Διόρθ.	Τελευταία Παρατήρηση	Παρατήρηση Προηγούμενης Περιόδου	Παρατηρήσεις Παρελθόντων Ετών									
Βασική Επισκόπηση																
Πραγματικό Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν	y	(1), (7)	% YoY	-	2.0%	2023	5.6%	2022	8.4%	2021	-9.3%	2020	1.9%	2019	1.7%	2018
Πραγματικό Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν			€ δις	-	194.5		190.7		180.6		166.7		183.8		180.4	
Ονομαστικό Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν			€ δις	-	220.3		206.6		181.5		165.0		183.3		179.6	
Ποσοστό Ανεργίας			%	-	11.1%		12.4%		14.7%		16.3%		17.3%		19.3%	
Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή			% YoY	-	4.2%		9.3%		0.6%		-1.3%		0.5%		0.8%	
Αποηλωμένη Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόντος			% YoY	-	4.5%		7.8%		1.5%		-0.8%		0.2%		-0.2%	
Πραγματικό Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν	q		% YoY	Ναι	1.2%	2023 Q4	2.1%	2023 Q3	4.3%	2022 Q4	9.2%	2021 Q4	-7.6%	2020 Q4	1.3%	2019 Q4
Ποσοστό Ανεργίας	m		% QoQ	Ναι	0.2%		-0.1%		1.1%		0.8%		3.4%		-0.1%	
Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή			% YoY	Ναι	11.0%	Φεβ-24	10.6%	Ιαν-24	11.2%	Φεβ-23	13.0%	Φεβ-22	16.1%	Φεβ-21	16.1%	Φεβ-20
Αποηλωμένη Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόντος	q		% YoY	Ναι	3.4%	Μαρ-24	3.1%	Φεβ-24	5.4%	Μαρ-23	8.0%	Μαρ-22	-2.0%	Μαρ-21	0.2%	Μαρ-20
Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή			% YoY	Ναι	4.0%	2023 Q4	4.4%	2023 Q3	5.5%	2022 Q4	5.6%	2021 Q4	-0.7%	2020 Q4	-0.6%	2019 Q4
Σύνολο Πραγμ. Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόντος																
Πραγμ. Ιδιωτική Καταναλ. (Νοικοκυριά και ΜΚΙΕΝ)	q	(1), (7)	% YoY	Ναι	1.8%	2023 Q4	1.2%	2023 Q3	3.7%	2022 Q4	12.3%	2021 Q4	-10.1%	2020 Q4	3.5%	2019 Q4
Πραγμ. Δημόσια Καταναλωση			% YoY	Ναι	2.7%		-0.4%		1.2%		1.4%		4.5%		3.0%	
Πραγμ. Επενδύσεις Παγίων (Ιδιωτικές και Δημόσιες)			% YoY	Ναι	-5.7%		4.8%		11.5%		27.6%		0.3%		2.5%	
Πραγμ. Εξαγωγές (Αγαθά και Υπηρεσίες)			% YoY	Ναι	2.1%		1.9%		-0.2%		29.4%		-12.7%		-7.4%	
Πραγμ. Εισαγωγές (Αγαθά και Υπηρεσίες)			% YoY	Ναι	0.0%		2.9%		3.9%		30.2%		-8.3%		-0.6%	
Αποτελεσματικότητα																
Πραγμ. Παραγωγικ. της Εργασίας (ανά απασχολούμενο)	q	(4), (7)	% YoY	Ναι	0.3%	2023 Q4	1.1%	2023 Q3	4.0%	2022 Q4	4.5%	2021 Q4	-5.5%	2020 Q4	0.9%	2019 Q4
Πραγμ. Παραγωγικ. της Εργασίας (ανά ώρα εργασίας)			% YoY	Ναι	-0.3%		1.1%		4.0%		-4.8%		5.1%		2.3%	
Αγορά Εργασίας																
Απασχολούμενοι	m	(1), (7)	χιλ. άτομα	Ναι	4228.4	Φεβ-24	4267.1	Ιαν-24	4151.7	Φεβ-23	4172.1	Φεβ-22	3723.4	Φεβ-21	3841.7	Φεβ-20
Ανεργιοί			χιλ. άτομα	Ναι	524.4		505.7		524.7		524.7		712.2		739.4	
Εργατικό Δυναμικό			χιλ. άτομα	Ναι	4752.8		4772.8		4676.4		4795.3		4435.6		4581.1	
Μη Ενεργός Πληθυσμός			χιλ. άτομα	Ναι	3034.6		3017.0		3132.0		3047.2		3437.2		3322.3	
Αγορά Ακινήτων																
Δείκτης Τιμών Διαμερισμάτων	q	(2), (7)	% YoY	Όχι	11.8%	2023 Q4	12.2%	2023 Q3	14.2%	2022 Q4	10.0%	2021 Q4	3.2%	2020 Q4	7.5%	2019 Q4
Βιομηχανία και Εμπόριο																
Δείκτης Υπευθύνων Προμηθειών (PMI)	m	(5), (7)	ΜΔ	Ναι	56.9	Μαρ-24	55.7	Φεβ-24	52.8	Μαρ-23	54.6	Μαρ-22	51.8	Μαρ-21	42.5	Μαρ-20
Δείκτης Βιομηχανικής Παραγωγής	(1), (7)		% YoY	Ναι	1.7%	Φεβ-24	9.4%	Ιαν-24	5.1%	Φεβ-23	5.7%	Φεβ-22	3.9%	Φεβ-21	-2.8%	Φεβ-20
Δείκτης Όγκου στο Λιανικό Εμπόριο			% YoY	Ναι	-8.2%	Ιαν-24	0.0%	Δεκ-23	0.8%	Ιαν-23	8.6%	Ιαν-22	-2.2%	Ιαν-21	6.0%	Ιαν-20
Εξωτερικές Τομέας																
Ισοζύγιο Τρεκουσών Συναλλαγών (Α+B+Γ+Δ)	m	(2), (7)	Σ12m € δις	Όχι	-13.9	Φεβ-24	-12.1	Ιαν-24	-18.1	Φεβ-23	-15.6	Φεβ-22	-9.9	Φεβ-21	-2.9	Φεβ-20
Α. Ισοζύγιο Αγαθών (Α1+Α2+Α3)			Σ12m € δις	Όχι	-33.4		-32.6		-37.8		-30.3		-17.6		-22.7	
Α1. Καυσιμίνων			Σ12m € δις	Όχι	-7.1		-6.8		-12.1		-7.7		-2.7		-5.1	
Α2. Πλοίων			Σ12m € δις	Όχι	-0.1		-0.1		-0.3		0.0		-0.1		-0.3	
Α3. Χωρίς Καύσιμα και Πλοία			Σ12m € δις	Όχι	-26.2		-25.7		-25.5		-22.6		-14.9		-17.3	
Β. Ισοζύγιο Υπηρεσιών (Β1+Β2+Β3)			Σ12m € δις	Όχι	22.1		22.0		19.5		13.0		6.9		21.0	
Β1. Ταξιδιωτικό			Σ12m € δις	Όχι	18.2		18.2		15.8		9.5		3.4		15.5	
Β2. Μεταφορών			Σ12m € δις	Όχι	3.3		3.3		3.7		3.6		3.8		5.8	
Β3. Λοιπών Υπηρεσιών			Σ12m € δις	Όχι	0.6		0.5		-0.1		-0.1		-0.2		-0.3	
Γ. Ισοζύγιο Πρωτογενών Εισοδημάτων (Γ1+Γ2+Γ3)			Σ12m € δις	Όχι	-5.7		-4.9		-0.9		0.4		0.2		-1.7	
Γ1. Αμοιβών και Μισθών			Σ12m € δις	Όχι	-1.1		-1.1		-1.3		-1.1		-1.1		-1.2	
Γ2. Τόκων, Μεριμάτων και Κερδών			Σ12m € δις	Όχι	-6.6		-6.4		-2.6		-1.5		-1.4		-2.9	
Γ3. Λοιπών Πρωτογενών Εισοδημάτων			Σ12m € δις	Όχι	2.1		2.6		3.0		3.0		2.8		2.4	
Δ. Ισοζύγιο Δευτερογενών Εισοδημάτων (Δ1+Δ2)			Σ12m € δις	Όχι	3.1		3.4		1.1		1.4		0.6		0.6	
Δ1. Γενικής Κυβέρνησης			Σ12m € δις	Όχι	-0.1		0.1		0.5		1.3		0.5		0.6	
Δ2. Λοιπών Τομέων			Σ12m € δις	Όχι	3.3		3.2		0.5		0.1		0.1		0.0	
Δημοσιονομικά Στοιχεία (Γενική Κυβέρνηση)																
Ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης % του ΑΕΠ	y	(1), (7)	%	-	-2.5%	2022	-7.0%	2021	-9.8%	2020	0.8%	2019	0.9%	2018	0.7%	2017
Πρωτογενές Ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης % του ΑΕΠ			%	-	0.0%		-4.5%		-6.8%		3.8%		4.3%		3.9%	
Χρέος Γενικής Κυβέρνησης % του ΑΕΠ			%	-	172.7%		195.0%		207.0%		180.6%		186.4%		179.5%	
Επίτοκια Αναφοράς Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας																
Διευκόλυνση Αποδοχών Καταθέσεων	-	(2), (7)	%	-	4.00%	20/9/23	3.75%	2/8/23	3.50%	21/6/23	3.25%	10/5/23	3.00%	22/3/23	2.50%	8/2/23
Διευκόλυνση Σταθερού Επίτοκου			%	-	4.50%		4.25%		4.00%		3.75%		3.50%		3.00%	
Διευκόλυνση Οριακής Χρηματοδότησης			%	-	4.75%		4.50%		4.25%		4.00%		3.75%		3.25%	
Τίτλοι Ελληνικού Δημοσίου και Τραπεζικά Επίτοκια																
Απόδοση Τίτλων Ελληνικού Δημοσίου (10 έτη), Τέλος Περιόδου	m	(6), (7)	%	-	3.29%	Μαρ-24	3.39%	Φεβ-24	4.26%	Μαρ-23	2.67%	Μαρ-22	0.87%	Μαρ-21	1.64%	Μαρ-20
Διαφορά Απόδοσεων Ελλάδα-Γερμανία (10 έτη), Τέλος Περιόδου			ΜΒ	-	99.4		98.3		195.0		212.5		116.1		210.0	
Τραπεζικό Μέσο Επίτοκιο Καταθέσεων (νέων)	(2), (7)		%	-	0.53%	Φεβ-24	0.53%	Ιαν-24	0.21%	Φεβ-23	0.04%	Φεβ-22	0.07%	Φεβ-21	0.15%	Φεβ-20
Τραπεζικό Μέσο Επίτοκιο Δανείων (νέων)			%	-	5.77%		6.15%		5.57%		3.75%		3.84%		4.30%	
Χρηματοδότηση																
Γενικό Σύνολο Χρηματοδότησης (Α+B+Γ+Δ)	m	(2), (7)	€ δις	Όχι	148.0	Φεβ-24	147.6	Ιαν-24	144.5	Φεβ-23	137.7	Φεβ-22	165.9	Φεβ-21	172.9	Φεβ-20
Α. Γενική Κυβέρνηση			€ δις	Όχι	32.9		32.4		31.5		28.8		26.5		19.5	
Β. Ιδιωτικές Επιχειρήσεις			€ δις	Όχι	74.5		73.9		70.3		64.5		72.2		74.3	
Γ. Ιδιώτες και ΙΜΚΙ			€ δις	Όχι	36.2		36.8		38.0		39.6		59.6		68.8	
Δ. Αγρότες, Ελευθ. Επαγγελματίες και Ατομικές Επιχ.			€ δις	Όχι	4.5		4.5		4.6		4.8		7.6		10.2	
Καταθέσεις και Ρέψοι																
Σύνολο Καταθέσεων και Ρέψοι (Α+B+Γ+Δ)	m	(2), (7)	€ δις	Όχι	223.5	Φεβ-24	225.1	Ιαν-24	221.5	Φεβ-23	215.7	Φεβ-22	213.1	Φεβ-21	202.0	Φεβ-20
Α. Κάτοικοι Εσωτερικού (Α1+Α2+Α3)			€ δις	Όχι	196.2		198.0		191.3		186.2		171.7		157.3	
Α1. Γενική Κυβέρνηση			€ δις	Όχι	7.6		8.4		8.5		8.7		8.9		15.0	
Α2. Ιδιωτικές Επιχειρήσεις (Α2.1+Α2.2+Α2.3)			€ δις	Όχι	44.1		45.0		43.1		42.9		35.5		26.0	
Α2.1. Ασφαλιστικές Επιχειρήσεις			€ δις	Όχι	0.7		0.8		1.1		1.9		1.7		1.5	
Α2.2. Λοιπά Χρηματοπιστωτικά Ίδρυματα			€ δις	Όχι	3.2		3.5		3.1		3.4		3.2		2.2	
Α2.3. Μη Χρηματοπιστωτικές Επιχειρήσεις			€ δις	Όχι	40.1		40.7		38.9		37.6		30.6		22.2	
Α3. Νοικοκυριά και ΙΜΚΙ			€ δις	Όχι	144.5		144.7		139.7		134.7		127.3		116.3	
Β. Κάτοικοι Λοιπών Χωρών Ευρωζώνης			€ δις	Όχι	5.1		4.8		4.5		4.1		2.7		2.2	
Γ. Μη Κάτοικοι Ευρωζώνης			€ δις	Όχι	10.9		11.0		11.3		9.6		6.4		6.2	
Δ. Υποχρεώσεις Σχετιζ. με Μεταβιβαζ. Περίουδ. Στοιχεία			€ δις	Όχι	11.3		11.2		14.4		15.8		32.3		36.4	
Δείκτες Εμπιστοσύνης																
Δείκτης Οικονομικού Κλίματος	m	(3), (7)	ΜΔ	Ναι	108.4	Μαρ-24	104.9	Φεβ-24	106.5	Μαρ-23	111.1	Μαρ-22	98.0	Μαρ-21	107.0	Μαρ-20
Βιομηχανία (στάθμιση 40%)			ΜΔ	Ναι	4.8		-4.2		2.3		9.9		-5.7		1.9	
Υπηρεσίες (στάθμιση 30%)			ΜΔ	Ναι	39.2		37.2		18.3		33.2		-11.4		22.3	
Καταναλωτής (στάθμιση 20%)			ΜΔ	Ναι	-44.7		-47.2		-41.1		-51.4		-39.9		-23.5	
Λιανικό Εμπόριο (στάθμιση 5%)			ΜΔ	Ναι	3.1		17.6		22.8		6.1		2.2		16.6	
Κατασκευές (στάθμιση 5%)			ΜΔ	Ναι	8.9		9.1		20.2		0.1		-5.7		-29.7	

Πηγή: (1

Ομάδα Ανάλυσης και Έρευνας

Δρ. Τάσος Αναστασάτος | Επικεφαλής Οικονομολόγος Ομίλου Eurobank
tanastasatos@eurobank.gr | + 30 214 40 59 706

Μιχαήλ Βασιλειάδης
 Ερευνητής Οικονομολόγος
mvasileiadis@eurobank.gr
 + 30 214 40 59 709

Δρ. Στυλιανός Γώγος
 Ερευνητής Οικονομολόγος
sgogos@eurobank.gr
 + 30 214 40 63 456

Μαρία Κασόλα
 Ερευνήτρια Οικονομολόγος
mkasola@eurobank.gr
 + 30 210 40 63 453

Marcus Bensasson
 Ερευνητής Οικονομολόγος
mbensasson@eurobank.gr
 + 30 214 40 65 113

Δρ. Κωνσταντίνος Πέππας
 Ερευνητής Οικονομολόγος
kpeppas@eurobank.gr
 + 30 214 40 63 520

Παρασκευή Πετροπούλου
 Ανώτερη Οικονομολόγος
ppetropoulou@eurobank.gr
 + 30 214 40 63 455

Δρ. Θεόδωρος Ράπανος
 Ερευνητής Οικονομολόγος
trapanos@eurobank.gr
 + 30 214 40 59 711

Δρ. Θεόδωρος Σταματίου
 Ανώτερος Οικονομολόγος
tstamatios@eurobank.gr
 + 30 214 40 59 708

Περισσότερες εκδόσεις μας διαθέσιμες στην ηλεκτρονική διεύθυνση που ακολουθεί: <https://www.eurobank.gr/en/group/economic-research>
 Εγγραφείτε ηλεκτρονικά, σε: <https://www.eurobank.gr/el/omilos/oikonomikes-analuseis/forma-ekdilosis-endiiferontos>
 Ακολουθήστε μας στο twitter: https://twitter.com/Eurobank_Group
 Ακολουθήστε μας στο LinkedIn: <https://www.linkedin.com/company/eurobank>

DISCLAIMER

This report has been issued by Eurobank S.A. ("Eurobank") and may not be reproduced in any manner or provided to any other person. Each person that receives a copy by acceptance thereof represents and agrees that it will not distribute or provide it to any other person. This report is not an offer to buy or sell or a solicitation of an offer to buy or sell the securities mentioned herein. Eurobank and others associated with it may have positions in, and may effect transactions in securities of companies mentioned herein and may also perform or seek to perform investment banking services for those companies. The investments discussed in this report may be unsuitable for investors, depending on the specific investment objectives and financial position. The information contained herein is for informative purposes only and has been obtained from sources believed to be reliable but it has not been verified by Eurobank. The opinions expressed herein may not necessarily coincide with those of any member of Eurobank. No representation or warranty (express or implied) is made as to the accuracy, completeness, correctness, timeliness or fairness of the information or opinions herein, all of which are subject to change without notice. No responsibility or liability whatsoever or howsoever arising is accepted in relation to the contents hereof by Eurobank or any of its directors, officers or employees. Any articles, studies, comments etc. reflect solely the views of their author. Any unsigned notes are deemed to have been produced by the editorial team. Any articles, studies, comments etc. that are signed by members of the editorial team express the personal views of their author.

